

Wat gaat het jaar 2003 ons brengen op bodemgebied? Geen mens kan dat met zekerheid zeggen. Toch waag ik me aan twintig voorspellingen.

- 1 Europa krijgt steeds meer te zeggen. Dat geldt ook voor de bodem. Een groot deel van het Nederlandse bodembeleid blijkt voor niets te zijn opgesteld.
- 2 Er komt weer een minister voor milieu. De actie van een aantal milieuorganisaties heeft dus geholpen.
- 3 Het Kabinet geeft groen licht voor SKB2. Dit vervolg op de Stichting Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Bodem krijgt het karakter van een hulpdienst.
- 4 De naam Eerste Hulp bij Bodemvraagstukken wordt afgekeurd.
- 5 Gegadigden met plannen voor de ondergrond vragen voortaan een vergunning aan en zijn verplicht een omgevingseffectrapportage op te stellen. Als alles in orde is mogen zij een stuk ondergrond huren. Van de huuropbrengst wordt een Expertise Centrum voor de Ondergrond opgericht.
- 6 De bouwfraude blijkt een vertakking naar de bodemsanering te hebben.
- 7 Mede daardoor krijgt het Pikmeerarrest een forse staart. Ambtenaren kunnen voortaan persoonlijk worden vervolgd voor bewuste, forse overtredingen van de wet.
- 8 Er komt een aparte regeling voor het hergebruik van grond, of dat nu in werken plaats vindt of daarbuiten.
- 9 De systematiek voor het berekenen van Bodemgebruikswaarden wordt officieel vastgesteld. Zo kunnen bevoegde overheden voor bijzondere situaties Bodemgebruikswaarden laten berekenen. In deze bijzondere situaties gelden deze waarden als einddoelstelling bij de sanering. De Bodemgebruikswaarden zelf krijgen geen officiële status.
- 10 De aandacht voor asbest neemt af.
- 11 Er blijkt geen probleem te zijn met antimoon in gereinigde grond. Deze stof komt namelijk van nature voor in dezelfde hoeveelheden en bindingsvormen als doorgaans in gereinigde grond.
- 12 Er komt aandacht voor radon in kruipruimtes. Dat wordt vooral in gebieden met venige klei in forse hoeveelheden aangetroffen.
- 13 Het project Achtergrondwaarden 2000 gaat niet door. Het doel van het project – het vaststellen van het achtergrondgehalte van een flink aantal stoffen in verschillende bodems – kan namelijk worden verwezenlijkt door het samenbrengen van bestaande gegevens.
- 14 De termen actief bodembeheer en gebiedsgerichte aanpak raken uit de mode. Het zijn containerbegrippen geworden.
- 15 De term bodemmanagement haalt het niet.
- 16 Er duikt een nieuwe term op: systeemgericht bodem- en waterbeheer. En passant profiteert het onderwerp bodem zo van de bestuurlijke aandacht voor water.
- 17 Het niveau van de vrijwillige bodemsanering blijft achter bij dat van voorgaande jaren. Dat wordt veroorzaakt door de economische recessie.
- 18 Het aantal zinkvioletjes neemt af. Het RIVM weet niet zeker of dit goed of slecht nieuws is. De bedenkers van de natuurdoeltypen erkennen dat zij een fout hebben gemaakt. Zij hebben geen rekening met de bodemgesteldheid gehouden.
- 19 Bodemkundigen worden meer met oplossingen en minder met problemen geassocieerd dan voorheen. Dat verhoogt de arbeidsvreugde, niet alleen bij bodemkundigen.
- 20 Peter Doelman schrijft opnieuw een stripverhaal over bodemverontreiniging.

Ik wil wedden dat het merendeel van de voorspellingen uitkomt. Wie denkt dat dit niet het geval zal zijn, kan zich bij mij melden. Aan het einde van het jaar volgt de uitslag.

In de zesde klas van de lagere school wilde onze onderwijzer iets over kwik vertellen. Achter in de kast stond een glazen pot met dit metaal. Een van de leerlingen mocht de pot uit de kast naar de lessenaar brengen. De onderwijzer waarschuwde de pot stevig vast te houden. Want als het kwik op de vloer terecht zou komen, dan moest het klaslokaal worden afgebroken. U begrijpt het misschien al. De pot viel uit de handen van de leerling en het kwik stroomde over de vloer. De stofzuiger bood uitkomst en het schoolgebouw staat er nog steeds.

Misschien heeft dit voorval wel aan de wieg gestaan van mijn latere voorliefde voor de bodemsanering. Ik moest er aan denken toen ik in december 2002 las over het einde van de kwikthermometer. Per 1 januari 2003 mag er niet meer worden gehandeld in kwikhoudende producten, zoals thermometers en schakelaars. Vanaf die datum moeten alle voorraden van kwikhoudende producten uit de schappen zijn gehaald. De VROM Inspectie ziet er op toe dat het verbod wordt nageleefd. Het ministerie verwacht dat door dit verbod per jaar 4,3 ton kwik minder in het milieu terecht komt. En daar is het allemaal om begonnen.

Amerikaanse wetenschappers beweren dat lood crimineel maakt. Dat hebben ze afgeleid aan het verband tussen het loodgehalte in botten en het aantal jaren gevangenisstraf. Ik geloof daar helemaal niets van. Het is een klassieke fout om te denken dat achter elke correlatie een direct oorzakelijk verband schuilt. Ik denk dat het loodgehalte in veel achterstandwijken hoger is dan elders. En dat dit lood voor een deel in de botten van kinderen wordt opgeslagen. En dat je opgroeiend in zo'n wijk eerder de neiging hebt om van het rechte pad af te raken.

Ook werden we getraakteerd op journalbeelden van een kleiduivenschietbaan. Een kleiduif is geen beest, maar een voorwerp dat in de lucht wordt geslingerd. Er zijn mensen die er plezier aan beleven zo'n kleiduif met een schot hagel aan flarden te schieten. Weer andere mensen houden als hobby koeien. Een hobbyboer uit Drenthe had zijn koeien gevoerd met gras dat in de buurt van een kleiduivenschietclub groeide. De dieren zijn ziek geworden door loodvergiftiging. De Algemene Inspectiedienst is onmiddellijk in de pen geklommen en heeft alle provincies en gemeenten hiervoor gewaarschuwd. Dat is heel attent van de Inspectie. Waarschijnlijk heeft de dienst geen abonnement op het tijdschrift Bodem. Want dan hadden ze dit al vijftien jaar geleden kunnen weten.

Een minister voor de ondergrond

In een eerdere Nieuwsbrief Bodem heb ik een pleidooi gehouden voor het aanstellen van een minister voor de ondergrond. Dat heeft niet erg geholpen. Er kwam zelfs geen minister voor milieu. Laat staan één voor de bodem of de ondergrond. Toch waag ik weer een poging. Velen vinden dat het in Nederland druk is. Dat uit zich ook in een druk op de ruimte. Elk stukje grond in Nederland is hard nodig. Dat geldt voor het buitengebied en voor de stad. Niet alle functies verdragen zich goed met elkaar. Een snelweg door een natuurgebied leidt tot extra versnippering van de natuur. En daardoor tot meer kans op afname van de biodiversiteit. Nog afgezien van de verontreiniging, de stank en niet te vergeten de herrie. Wat is er logischer dan de weg niet door, maar onder de natuur aan te leggen? Natuurlijk kost dat veel geld, maar hebben we dat met zijn allen niet over voor de natuur? Misschien kunnen tolgelden nog voor extra geld zorgen. In de stad kun je natuurlijk prima onder de grond parkeren of naar de bioscoop gaan. Dat scheelt een hoop ruimte, waardoor je misschien een extra park kunt aanleggen. Ook op het gebied van energie zijn grote voordelen te halen. Het gebruik van de ondergrond voor het opslaan van warmte en koude neemt behoorlijk toe. Het systeem is eenvoudig. Je pompt grondwater op om 's zomers kantoren mee af te koelen. Het water wordt warmer. Je slaat het warmere water op in de ondergrond en benut het in de winter voor het verwarmen van kantoren. Zo kun je heel wat energie uitsparen. Het zou aardig zijn om te onderzoeken of het saneren van verontreinigd grondwater niet gekoppeld kan worden aan het winnen van energie. Als het water vanwege de verontreiniging dan toch opgepompt moet worden, dan maar gelijk munt slaan uit het onttrekken van energie. Natuurlijk moet dit alles ruimtelijk goed worden geregeld. Het wordt een teleurstelling als je koude uit de grond denkt te gaan halen en je zit het warme grondwater van de buurman op te pompen. En voor je besluit dat je dertig jaar gaat doen over een grondwatersanering, moet je wel eerst weten of er over tien jaar geen parkeergarage onder de grond gaat worden aangelegd. Redenen genoeg om die minister voor de ondergrond aan te stellen. Een staatssecretaris is ook goed.

Binnenkort zijn de formateurs eruit. Er is een nieuw programma opgesteld en er staat een ploeg nieuwe ministers klaar. Misschien droomt u ervan om minister te worden. Of staatssecretaris natuurlijk. U hoopt op een telefoontje: wil jij minister worden van ons nieuwe kabinet? Weinig kans dacht u? Dat kan meevallen. Nieuwe politiek is immers in en daar horen nieuwe mensen bij. Voor alle personen die zich al warm lopen heb ik een goede raad. Bedenk nu alvast welk departement u onder uw hoede wilt hebben.

Kiest u Defensie? Misschien heeft u ooit carrière gemaakt als dienstplichtige. En u kent als geen betere het verschil tussen bodem, water en lucht. U denkt: geef mij Defensie maar. Maar pas op. Elk beschaafd mens heeft het moeilijk met een oorlog. En elk weldenkend mens kan reeksen argumenten daarvoor en daartegen bedenken. Velen zijn voor, velen zijn tegen. Je doet het niet snel goed. Als bodemkundige kijk je ook anders naar oorlog. Zou Irak over een Expertise Centrum Ondergrond beschikken? Of over een Centrum voor Ondergronds Bouwen? Daar zouden we veel van kunnen leren.

Of milieu? Als minister (of staatssecretaris) van milieu verneem je in de regel alleen iets over bodemsanering als het mis is. Dat overkwam minister Pronk. Hij besloot op te treden. Er moest een zwarte lijst komen van leveranciers die het niet nauw namen met de kwaliteit. Al snel werd dit een witte lijst van adviesbureaus, laboratoria en aannemers die juist goed hun best doen. Dat kunnen ze aantonen door zich te laten certificeren. Daarvoor doe je een soort examen en krijg je een soort diploma. Dat heet in dit geval een certificaat. Er zijn flink wat leveranciers die hun diploma hebben gehaald. En daar gaat heel wat aan vooraf: organiseren, studeren, noem maar op. Dat kost natuurlijk geld. Een gecertificeerde leverancier zal daarom altijd iets duurder zijn dan een leverancier zonder certificaten. Er zijn nog steeds opdrachtgevers - ook overheden - die bij het uitbesteden van werk alleen op de prijs letten. Daarmee zijn de gecertificeerde leveranciers vanzelfsprekend in het nadeel. Maar uiteindelijk is de opdrachtgever zelf het nadeel. Want goedkoop zal meestal duurkoop blijken te zijn.

Dan toch maar landbouw? Ook aan het hoofd van dit departement doe je het niet snel goed. Het vogelpestvirus kon menige bufferzone passeren en razendsnel om zich heen grijpen. Natuurlijk is het erg kortzichtig om de schuld daarvan aan de minister te geven. Of meer in het algemeen aan de overheid. Het zou de landbouwsector sieren bij zichzelf te rade te gaan. Hoe is het met de weerstand van de huidige kip tegen het virus? Moet er niet veel meer diversiteit komen? En hoe is het met de isolatie van individuele bedrijven en individuele regio's? Hoe is het transport van voer, eieren en kippen geregeld? Ook personen die zich beroepshalve met de natuur bezig houden zien zich voor vragen gesteld. Wat is de rol van wilde eenden? Hoe moet het met de laatste korhoenders? En hoe zou het met de heidehaantjes gaan?

De Rekenkamer vindt dat er teveel beleid is vastgesteld. Minder beleid zal leiden tot meer resultaat met minder inspanning. Binnenkort gaat de Rekenkamer zich op het dossier bodem storten. Zij gaat bestuderen of het bij het bodembeleid niet met een onsje minder uitkan.

De provincies hebben hun huiswerk af. De collegeprogramma's voor de komende vier jaar zijn verschenen. Een regeringsprogramma op hoofdlijnen is er ook bijna. Volgens de meeste programma's komt er geen nieuw beleid. Het accent ligt op de uitvoering van het bestaande beleid. Dat is goed nieuws voor degenen die het vergaderen beu zijn. Minder nieuw beleid betekent immers minder vergaderen.

Voor velen is vergaderen tegenwoordig geen pretje meer. Vroeger kreeg je de stukken netjes toegezonden. Dat is er vaak niet meer bij. De organisatoren van vergaderingen hebben namelijk een bezuinigstruc gevonden. Je stuurt gewoon alle stukken per e-mail. Desnoods de laatste dag voor de vergadering. Als je boft print je secretaresse de stukken voor je uit. Je hebt dan net nog de avond om ze te lezen. Wie pech heeft, moet zelf aan de slag. En dat gaat niet zomaar. De stukken zitten niet keurig in een document, maar zijn per onderwerp gebundeld. Je moet verstand hebben van pdf'jes en van zip-codes. Dat kost al gauw een uurtje printen en zo'n 20 euro aan inkt. Leuke bezuinigingstruc! Er zijn personen in bodemland die zich tegen de nieuwe wijze van het verspreiden van vergaderstukken verzetten. Zij willen gewoon de stukken minimaal een week van tevoren per post hebben ontvangen. Maar hoe bereik je dat?

Na het uitvinden van de fax is het even mode geweest om stukken op het allerlaatste moment te verspreiden. Er verschenen illegaal faxen op kamers van ambtenaren. Daar is snel een stokje voor gestoken. Het argument daarvoor was dat een binnengekomen fax niet goed geregistreerd kon worden. De illegale faxen verdwenen. Het is opmerkelijk dat het onderwerp registratie nauwelijks een rol speelt bij e-mailverkeer. Je zult dus iets anders moeten verzinnen.

Protesteren tegen de nieuwe werkwijze sorteert af en toe effect. Er zijn mensen die verder gaan: zij schaffen hun e-mailadres af. Iets minder rigoureuus kun je te werk gaan door post van bepaalde afzenders stelselmatig te weigeren. Deze ideeën zouden wel eens massaal navolging kunnen gaan vinden. Secretarissen van vergaderingen: u bent gewaarschuwd.

Je hebt nog steeds van die vergadertijgers. Voor de echte doorzetter is er goed nieuws. Er moet flink vergaderd worden over het afschaffen van bureaucratie en verkeerd uitpakkend beleid. Er is een artikel op de markt gebracht om het deze *freaks* wat moeilijker te maken. Het is een klok die geen minuten wegtikt, maar euro's. Bij binnenkomst tikt elke aanwezige zijn uurtarief in. Bij het begin van de vergadering start de voorzitter de klok. En deze slaat iedere keer als er 100 euro verspijkerd is. Waar wachten we nog op? Op een reprimande van de Rekenkamer? Of maken we snel schoon schip?

Beleid, bouwstoffen en badwater

Het bodembeleid is niet consistent. Althans, volgens veel mensen. En dat heeft nadelen. Burgers weten niet waar zij aan toe zijn. Provincies en gemeenten gaan verschillend met de regels om. De wetenschap zet minder snel onderzoek op poten. Bedrijven investeren minder in saneringstechnieken. Zou de bewering kloppen?

Begin jaren tachtig dacht de overheid dat het met de bodemverontreiniging wel mee zou vallen. Het ging hooguit om enkele tientallen 'giflocaties'. Een Interimwet bodemsanering zou volstaan. Binnen tien jaar zou Nederland weer schoon zijn. Eind jaren tachtig ontdekten de grote steden dat het niet alleen om duidelijk afgebakende locaties ging. Hele stadsdelen waren diffuus verontreinigd. Dat leidde tot protest van de grote steden tegen bestaande en voorgenomen wetgeving. Grote bedrijven sloten zich daarbij aan. Zij waren geschrokken van het kostenverhaal en vonden bodemsanering onnodig duur. Inmiddels was de overheid veel meer te weten gekomen over de omvang van de bodemverontreiniging en over de totale kosten. Die moesten beduidend lager worden. Kortom: het beleid moest worden vernieuwd.

In 1995 hebben rijk, provincies en gemeenten afspraken gemaakt over de richting die de bodemsanering zou moeten opgaan. Dat leverde het Streefbeeld Bodemsaneringsbeleid op. Daarin staan zes trends centraal: (1) van sectoraal naar integraal, (2) van multifunctioneel naar functiegericht, (3) van project naar proces, (4) van centraal naar decentraal, (5) van overheid naar markt en (6) van het stellen naar het delen van waarden. Bij een consistent beleid zou je deze trends in nieuwe voorstellen moeten herkennen.

Het kabinet wil de Wet bodembescherming op drie punten wijzigen. Bij de bodemsanering mag men voortaan uitgaan van de functie van de bodem. Provincies en gemeenten krijgen meer mogelijkheden de saneringen naar eigen inzicht te programmeren en te betalen. En ondernemers worden verplicht hun verontreinigde bedrijfsterrein te saneren, met de mogelijkheid daarvoor subsidie te krijgen. De voorstellen zijn geheel in lijn met de trends 2, 4 en 5. Dat kun je dus consistent noemen.

Onlangs heeft een groep binnen VROM voorgesteld het Bouwstoffenbesluit in te trekken. Dat voorstel is begrijpelijk. Er is immers voortdurend gedoe en gezeur rond dit besluit. Maar het is strijdig met de voorgestelde trends (in elk geval de eerste en de laatste). En dus verre van consistent. Daarom schaar ik mij achter de partijen die volledig intrekken van het Bouwstoffenbesluit contraproductief vinden. Dat kan toch nooit de bedoeling zijn van deregulering? Het is veel beter de zegeningen van het Bouwstoffenbesluit te tellen en het geheel aanzienlijk te mavo-iseren. Badwater weggooien prima. Maar houd het kind!

Asbest vakantielectuur?

Voordat ik op vakantie ga, bezoek ik de bibliotheek. Ik leen vijf boeken, die binnen veertien dagen verslonden zijn. Heeft u de vakantie nog voor de boeg? En geen tijd voor de bibliotheek? Print dan het rapport 'Asbest van Goor naar Hof van Twente' van de commissie Biesheuvel. Het is te vinden op www.tctubantia.nl. Het gaat over de wijk De Hogenkamp in Goor, die is gebouwd op met asbest verontreinigde grond. Hoe heeft dat zover kunnen komen? In opdracht van de gemeente Hof van Twente, waar Goor nu bij hoort, heeft de commissie dit onderzocht.

De asbest is oorspronkelijk afkomstig van het bedrijf Eternit, een van de grootste werkgevers in Goor. Tot 1993 heeft Goor zich volledig afgesloten van signalen over bodemverontreiniging met asbest. Ook daarna ontwikkelt de gemeente geen eigen visie. Terwijl dan algemeen bekend is dat grote hoeveelheden asbestafval in de omgeving zijn verspreid. Deze cultuur heeft geleid tot de bouw van de wijk De Hogenkamp op met asbest verontreinigde grond. De gemeente heeft het bedrijf gekoesterd. Zij had meer oog voor de werkgelegenheid dan voor het milieu. Zo concludeert de commissie.

Voor de bouw van de woningen is een verkennend onderzoek gedaan. Daarbij is ook gekeken naar de aanwezigheid van asbest. Dat werd aangetroffen. Zoals gebruikelijk werd aanbevolen om nader onderzoek naar asbest te verrichten. Het nadere onderzoek is echter nooit uitgevoerd. Tijdens het bouwrijp maken ontstond een depot. Hierin werd vrijkomende, van verontreiniging verdachte grond opgeslagen. Daarin zat ook asbest. Op het depot werd geen toezicht gehouden. Uit het depot zou grond zijn weggehaald voor het ophogen van particuliere tuinen. Verschillende signalen wezen dus op bodemverontreiniging. Daarop is niet adequaat gereageerd. Als dat wel was gebeurd, was wellicht eerder bekend geworden dat het terrein van De Hogenkamp met asbest was vervuild. Dat is een andere conclusie van de commissie.

De ernst, de aard en de omvang van de asbestproblematiek zijn zeer behoorlijk. Particulieren hebben tonnen asbestcementafval bij de fabriek opgehaald. De depositie van asbest in het milieu rond Goor is daarmee enorm. Dat is de derde conclusie van de commissie.

De commissie komt met een aantal goede aanbevelingen. Twee daarvan richten zich op de bevolking. Er moet een nader epidemiologisch onderzoek worden verricht naar niet beroepsmatige ziekten die met asbest te maken hebben. En de gemeente moet haar inwoners actief informeren over de risico's van blootstelling aan asbest.

De commissie Biesheuvel heeft goed werk verricht. Zij heeft een duidelijk rapport geschreven, dat zich bijna laat lezen als een roman. Dat scheelt u weer een rit naar de bibliotheek.

Let's spend a view together

Deze zomer bracht volop nieuws. Vooral de hitte en de nevenverschijnselen daarvan stonden fors in de belangstelling. Ophef ontstond er over twee belangrijke havens: Schiphol en Rotterdam.

Een nieuw woord sloop zomaar de kranten binnen. We hebben het te danken aan het Tweede Kamerlid Diederik Samsom. Hij noemde de geluidsnormen rond Schiphol 'kulnormen'. Het is opvallend hoe de geluidsoverlast zo hoog heeft kunnen oplopen. Dat heeft zeker te maken met de sterke lobby van Schiphol en de geringe interesse van de vorige milieuminister in het onderwerp geluid. Zouden er in bodemland ook kulnormen bestaan?

In 1981 zijn de eerste pogingen gedaan om de bodemkwaliteit in getallen uit te drukken. Het ging toen om indicatieve richtwaarden. Door een rechterlijke uitspraak in 1984 was het daarmee afgelopen. De bestaande waarden moesten voortaan als norm worden gehanteerd. Dat maakt de normen voor een deel tot kulnormen! In het begin van de jaren tachtig is duidelijk geworden dat een kleigrond van nature veel meer stoffen bevat dan een zandgrond. Ook werd duidelijk dat de Nederlandse bodem een aardige portie verontreiniging uit de lucht had ontvangen. Dat was goed af te lezen aan het gehalte aan organische stof. Daarom zijn de A-waarden verbijzonderd met correctiefactoren voor de grondsoort. De C-waarden kregen een zelfde behandeling. Op zich een goede aanpak. Een zelfde portie verontreiniging tikt in een zandgrond immers zwaarder aan dan in een kleigrond of een veengrond. Dat heeft te maken met het vermogen van klei en organische stof om verontreiniging aan zich te binden. Gemakshalve heeft men voor de C-waarden dezelfde correctiefactoren gebruikt als voor de A-waarden. Dat maakt de interventiewaarden voor een deel tot kulnormen!

Over naar onze andere haven in Rotterdam. Het Rotterdams Havenbedrijf beschikt over een businessunit met twaalf stoelen in de Kuip. In dat stadion gaan de Rolling Stones spelen. Iemand heeft bedacht dat het aardig zou zijn de stoelen aan Tweede Kamerleden aan te bieden. Deze actie heeft tot een relletje geleid, onder aanvoering van het Tweede Kamerlid Wijnand Duyvendak. Die vindt dit niet kunnen. Ik vind deze reactie erg kinderachtig. Of je over zaken kunt praten tijdens een popconcert!

Bovendien besmet dit relletje de geschiedenis. Als we het over de Rolling Stones en een rel hebben, dan gaat het om hun eerste concert in Nederland. Dat vond plaats in 1964 in het Kurhaus te Scheveningen. De fans waren zo enthousiast dat ze in kroonluchters en gordijnen gingen hangen. Het concert werd na drie nummers stil gelegd. Dat was niet het geval met het optreden van Peter Doelman en mijzelf tijdens het congres Consoil te Gent: Let's spend a view together. Now we need that more than ever. Let's spend a view together, now!

Kent u het Kuifje in Tibet gevoel? Dat overheerste vorige maand bij mijn bezoek aan China. Jan Japenga van Alterra was mijn reisgenoot. Op uitnodiging van de Chinese overheid hebben we in totaal negen lezingen gehouden over bodemverontreiniging. En vele discussies gevoerd. Jan nam vooral de research in Nederland voor zijn rekening. Ik vertelde over het beleid in Europa, Nederland en de Kempen. Onze toehoorders waren medewerkers van wetenschappelijke en landbouwkundige instituten en studenten. Wat de saneringstechnieken betreft ging de interesse vooral uit naar extensieve methodes als fyto-remediatie. Verder was men sterk geïnteresseerd in modellen als C-soil en Risico's, Milieuverdiensten en Kosten.

Wij verbleven in de welvarende zone tussen Shanghai, Zuzhou, Nanjing en Hangzhou. De ene na de andere wolkenkrabber verrijst daar. Er worden metro's aangelegd. Maar geen woord over bouwen op schone of verontreinigde grond. Geen woord over een Bouwstoffenbesluit. En toch is bodemverontreiniging 'hot'.

Het onderwerp bodemverontreiniging wordt in China niet vanuit de stedelijke omgeving, maar vanuit het landelijke gebied opgepakt. De landbouw in China produceert meer dan voldoende rijst. De overheid stimuleert het verbouwen van andere, duurere gewassen. Daarbij is men zich terdege bewust van het gevaar van verontreinigde gewassen geteeld op dito grond. Je kunt vier kwaliteiten voedsel kopen. Bij het verbouwen van *organic food* mogen geen kunstmest en bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. Bij het verbouwen van *green food* in kassen gebruikt men zelfs grond uit natuurgebieden! Deze twee kwaliteiten voedsel verkoopt men aan het buitenland (vooral Japan) en aan een kleine elite in China, die zich bewust is van milieuverontreiniging. De overige kwaliteiten noemt men *hazard free food* en *fear free food*.

Per county opereren *Local Soil and Fertilizer Stations*. Zij helpen de boeren met het behalen van een certificaat voor het produceren van *organic food* en *green food*. De boeren moeten betalen voor analyses van grond en gewas, de adviezen zijn gratis.

We hebben ons het Chinese eten goed laten smaken. Op tafels met een draaibaar middenstuk kwamen vele lekkere gerechten langs. Ik heb daarbij geen moment aan kunstmest of bestrijdingsmiddelen gedacht. Jan wist goed raad met de eetstokjes. Ik bakte daar nauwelijks iets van. Een enkele keer bracht men mij zelfs spontaan mes en vork.

De Chinese overheid wil ons een volgende keer een aantal verontreinigde plekken laten zien. En van gedachten wisselen over mogelijke oplossingen. Men overweegt ook Nederlandse bedrijven uit te nodigen om zichzelf te presenteren. Daarbij moet vooral aan het overdragen van kennis worden gedacht.

Dat wordt dus oefenen net de eetstokjes. Oefent u vast mee?

Vijfentwintig jaar geleden zat mijn werk in Suriname erop. Sindsdien geen tropische bodems meer voor mij. Wat heb ik ze gemist, die prachtige rode en de witte gronden. En ook geen lekkere hapjes meer, voor een dubbeltjes te koop langs de weg, verpakt in een bananenblad. Het kwam dus goed uit dat ik onlangs mijn koffers opnieuw kon pakken voor werk in Suriname. Ik ging gelijk op zoek naar eten in een bananenblad. *Njang swietie*, oftewel eet smakelijk. Helaas was dat in Paramaribo niet meer te vinden. Wel lekkere hapjes, maar verpakt in plastic! En niet meer voor een dubbeltje, maar voor tweeduizend Surinaamse guldens. Heet dat vooruitgang?

Ik had de opdracht een lange termijn strategie voor het bevorderen van het milieubewustzijn in Suriname op te stellen. Daarvoor zijn ongeveer vijftig personen geïnterviewd. Het belangrijkste punt bleek de ergernis over afval op straat en in het oerwoud. Gelukkig is een afvalstoffenwet in de maak. Nu zal het gedrag van de mensen nog moeten veranderen. Plastic verpakkingen van eten en drinken komen te vaak op straat terecht. Wat dat betreft is er maar weinig verschil met Nederland, gelet op de campagne van het bedrijfsleven om afval in afvalbakken terecht te laten komen.

Als tweede punt kwam de goudwinning naar voren. Bij elkaar zijn er 30.000 personen bezig met het winnen van goud uit de bodem van Suriname. Daarvoor worden grote oppervlakten regenwoud met de grond gelijk gemaakt. Men gebruikt kwik om het goud uit de grond te halen. Dit leidt tot ernstige verontreiniging. Er is al aangetoond dat vis uit deze streken teveel kwik bevat.

Een derde punt van zorg is het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Ik hoorde zelfs dat groentetelers een hoekje van hun land reserveren waar zij – met succes - zonder bestrijdingmiddelen groenten voor eigen consumptie telen.

Ik verwacht dat in Suriname spoedig het besef zal doorbreken dat een schoon milieu belangrijk is. Om te beginnen voor de eigen volksgezondheid. Maar ook voor de economie. Denk maar aan een kansrijke export van tropische voedingsmiddelen en aan de inkomsten uit (eco-)toerisme. En natuurlijk voor het behoud van het kostbare tropische regenwoud.

Er zit nog één reis naar Venetië in het verschiet. Met mijn volgende column zal ik u daarvan op de hoogte houden. Daarna wordt het weer Nederland. U mocht soms denken dat u in een exotische kookrubriek was beland! *Mi bere foeroe*.

“Alles draait om de eenvoud”. Dat zong Henk Westbroek met zijn voormalige band het Goede Doel in 1983. Twintig jaar later is dat motto nog steeds van toepassing, en zeker in de bodemsanering. De minister van VROM wil namelijk honderd van de vierhonderd regels schrappen. Verder wil zij honderd regels samenvoegen met andere regels. Zo blijven er tweehonderd regels over. Dat zal de eenvoud zeer waarschijnlijk ten goede komen. Zeker is dat niet, alles draait hier om de uitwerking. Staatssecretaris Van Geel gebruikt krachtige taal in zijn Beleidsbrief Bodem aan de Tweede Kamer. “Het huidige bodembeleid en de regelgeving vertonen inconsistenties en worden op onderdelen als hinderlijk, moeilijk te begrijpen of zelfs contraproductief ervaren”. Grondig aanpassen van beleid en regelgeving is daarom volgens de staatssecretaris het parool. Het bepalen van ernst, urgentie en tijdstip wordt verlaten. In plaats daarvan wordt met een nieuw criterium bepaald of er onaanvaardbare risico's zijn voor mens en milieu. Als dat zo is moet op zo kort mogelijke termijn worden gesaneerd. Het is nog te vroeg om te beoordelen of dit de eenvoud ten goede komt. Dat hangt af van de uitwerking van het nieuwe criterium. Bij de saneringsdoelstelling voor de bovengrond mag de gemeente binnen zekere grenzen de kwaliteit gaan bepalen. Het is de vraag of de eenvoud hiermee in alle gevallen gediend is, vooral als naburige gemeenten verschillende doelen gaan stellen. Voor het omgaan met verontreinigde grond en bagger zal worden aangesloten bij het systeem van actief bodembeheer, zoals dat door veel gemeenten is ontwikkeld. Het instrumentarium voor grondverzet wordt losgekoppeld van het Bouwstoffenbesluit. De verschillende regelingen voor het als bodem toepassen van grond en baggerspecie worden teruggebracht tot één systeem, dat samen met de andere overheden zal worden ontwikkeld. Ik ben ervan overtuigd dat dit de eenvoud ten goede zal gaan komen.

De deelnemers van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer hebben zich ook gebogen over het eenvoudiger maken van beleid en regels. Tijdens een workshop werden daarvoor elf suggesties gedaan. De meest opvallende suggestie was wel: stop met het maken van nieuw beleid. Ga nu eens vijf jaar aan de slag en spaar de verbeterpunten op. Een andere suggestie was om de vele onderzoeksprotocollen op het gebied van de waterbodems eens onder de loep te nemen en onder één noemer te brengen.

En dat brengt mij bij Venetië, zoals ik u de vorige keer beloofd had. Heeft u wel eens in een gondel gezeten? Dat kan voor 80 euro. Met muziek erbij kost het 110 euro. Daarvoor ben je drie kwartier onder de pannen. Het kan ook goedkoper: er zijn gondelpontjes waarmee je voor 80 eurocent kunt overvaren. Wil je muziek erbij, dan zul je zelf moeten zingen. Dat is wat eenvoudiger, maar wel een stuk goedkoper!

Wie wordt de eerste bodemgraaf?

Op 13 oktober 2003 werd Tom Veldkamp hoogleraar in de Bodeminventarisatie en landevaluatie aan Wageningen Universiteit. Bij zijn eerste optreden pleitte hij voor een gericht bodemmilieumanagement via bijvoorbeeld een bodemschap. Bodembeheer zou zich, net als bij water, moeten richten op een gebied waar de bodem “een dynamische functionele eenheid” vormt. Alle betrokken landgebruikers zouden afspraken moeten maken over het verdelen van kosten, het verdelen van de belasting van de bodem en bijvoorbeeld investeringen. Jaren geleden pleitte Harry Vermeulen, directeur van de Stichting Kennisontwikkeling en –overdracht Bodem, ook al voor het instellen van een bodemschap.

Volgens mij zijn er veel argumenten voor het instellen van dergelijke bodemschappen. Het lijkt alleen nog maar een kwestie van tijd. Daarmee dringt zich een andere vraag op: wie wordt de eerste bodemgraaf? Het is goed om daar alvast over na te denken, zodat we niet voor verrassingen komen te staan.

Tom Veldkamp geeft een belangrijke aanwijzing. De kersverse hoogleraar opperde dat bodem geen aansprekend thema zou zijn, omdat het niet mediageniek is. Dat werd bevestigd door een dame die voor koffie zorgt in het congrescentrum “De Werelt” in Lunteren. Zij kende maar één congres met nog saaier bezoekers dan die van BodemBreed. Dat was het jaarlijkse uitje van notarissen. Bodem moet weer op de agenda komen. Een bodemgraaf moet daarom in ieder geval mediageniek zijn. Vanzelfsprekend moet de bodemgraaf ook thuis zijn in de bodemwereld. Dat brengt ons tot de vraag: kennen wij mediagenieke bodemcollega’s? Ik wil graag drie kandidaten voorstellen.

De eerste die mij te binnen schiet is Niels van der Gaast. Ondanks (of dankzij?) zijn afkeer van stropdassen verscheen hij vele malen op de televisie, om tekst en uitleg over bodemverontreiniging te geven. Een sterk punt is bovendien dat Niels op ex-minister Herman Heinsbroek lijkt. Een tweede kandidaat is Ruud Cino. Een pluspunt is dat Ruud zich in de Rode Hoed al tot bodembaas van Nederland heeft uitgeroepen. Een werkelijke troef is zijn gelijkenis op Raymond van Barneveld, onze kampioen pijltjes gooien. Als derde kandidaat stel ik Bert Satijn voor. Om te beginnen om zijn gedegen kennis van bodem en water. Bert is wel bijzonder kansrijk omdat hij tegelijkertijd op acteur Jeroen Krabbé en op violist André Rieu lijkt!

Drie kandidaten is niet voldoende voor heel Nederland, maar een aardig begin. Verdere suggesties, ook voor bodemgravinnen, zijn welkom.